

Οι πρωτογενείς και οι δευτερογενείς πηγές

Πρωτογενείς ονομάζουμε τις πηγές οι οποίες συνετέθησαν ή δημιουργήθηκαν από πρωταγωνιστές ή αυτόπτες μάρτυρες την ίδια εποχή κατά την οποία λάμβανε χώρα το υπό εξέταση ζήτημα ή σε ύστερη εποχή. Άρθρα εφημερίδων, διπλωματικά έγγραφα ξένων πρεσβειών, νόμοι και επίσημες στατιστικές, αποκτήματα ή αναμνήσεις πρωταγωνιστών αποτελούν μόνο μερικές από τις πρωτογενείς πηγές που αφορούν τα θέματά μας.

Πώς διακρίνουμε μια πρωτογενή πηγή; Συνήθως για τη διάκριση του είδους της πηγής ανατρέχουμε στη βιβλιογραφική αναφορά και, αν το όνομα του συντάκτη μας είναι άγνωστο, προσέχουμε τη χρονολογία έκδοσης. Επιπλέον, βοηθητικός είναι ο τίτλος των πηγών του σχολικού βιβλίου. Μπορεί ακόμη να μας βοηθήσει και το περιεχόμενο ή η γλώσσα της πηγής παρέχοντας πληροφορίες χρονολογικές ή άλλου είδους.

- Παραδείγματα από πρωτογενείς πηγές του σχολικού βιβλίου

- ✓ α) Προκήρυξη του Στρατιωτικού Συνδέσμου την ημέρα του κινήματος, Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*, τ. Ε', σελ. 114- Π 7: Η πηγή είναι πρωτογενής, καθώς είναι απόσπασμα από το κείμενο της προκήρυξης του Στρατιωτικού Συνδέσμου την ημέρα του κινήματος στο Γουδί (1909). Παρατίθεται αυτούσια στον πέμπτο τόμο του έργου του Γ. Κορδάτου *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*.
- ✓ β) Από το Σύνταγμα του 1864, Αλέξανδρος Σβώλος, *Τα ελληνικά Συντάγματα 1822-1972*, σελ. 129-131: Η πηγή είναι πρωτογενής, καθώς στο έργο του συνταγματολόγου Α. Σβώλου παρατίθενται αυτούσια τα άρθρα του Συντάγματος του 1864.
- ✓ γ) Η κατάσταση των αγροτών στη Θεσσαλία, Α. Παπαναστασίου, «Λόγος στη Β' Αναθεωρητική Βουλή (1911)». Από τον τόμο «Αλ. Παπαναστασίου, Μελέτες, Λόγοι, Άρθρα», σελ. 99 στο *Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη Γ' Λυκείου*, σελ. 33: Η πηγή είναι πρωτογενής, καθώς είναι απόσπασμα από τον λόγο που εκφώνησε στην αναθεωρητική Βουλή ο ηγέτης του Λαϊκού Κόμματος Α. Παπαναστασίου το 1911 σχετικά με την κατάσταση των αγροτών της Θεσσαλίας.
- ✓ δ) Μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων για την άφιξή τους στην Ελλάδα. Μαρτυρία Απόστολου Μυκονιάτη από το παραθαλάσσιο χωριό Ατζανός, κοντά στην Πέργαμο, απέναντι από τη Λέσβο, Η Έξοδος (έκδοση του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών), τ. Α', σελ. 142: Η πηγή είναι πρωτογενής, διότι είναι αυτούσια μαρτυρία πρόσφυγα που επέζησε από τη μικρασιατική καταστροφή το 1922 και περιγράφει τις συμφορές που

του συνέβησαν και τις δυσκολίες που συνάντησε το πρώτο διάστημα της άφιξής του στη νέα πατρίδα.

Οι δευτερογενείς πηγές

Δευτερογενείς πηγές νοούνται όλες οι αναφορές (άρθρα, βιβλία, κινηματογραφικές ταινίες κ.λπ.) που αναφέρονται στα υπό μελέτη θέματα και δημιουργήθηκαν σε ύστερο χρόνο κυρίως από ιστορικούς. Για να τις διακρίνουμε μας βοηθά το όνομα του μελετητή ή η χρονολογία έκδοσης, αλλά πολύ συχνά και το περιεχόμενο και η γλώσσα του κειμένου.

- Παραδείγματα από δευτερογενείς πηγές του σχολικού βιβλίου
 - ✓ α) Χ. Χατζηιωσήφ, *Η Γηραιά σελήνη. Η βιομηχανία στην ελληνική οικονομία, 1830-1940*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1993, σελ. 290: Η πηγή είναι δευτερογενής, καθώς αποτελεί απόσπασμα από τη μελέτη του σύγχρονου ιστορικού Χ. Χατζηιωσήφ για την ελληνική βιομηχανία από τα μέσα του 19ου έως τα μέσα περίπου του 20ού αιώνα.
 - ✓ β) G. Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα, 1821-1936*, τ. Β', εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2006, σελ. 976: Η πηγή είναι δευτερογενής, καθώς αποτελεί απόσπασμα από την ιστορική μελέτη του σύγχρονου Γερμανού ιστορικού για τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα από το 1821 μέχρι το 1936.
 - ✓ γ) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ. 198: Η πηγή είναι δευτερογενής, διότι αποτελεί απόσπασμα από ένα πλήρες έργο 17 τόμων, στη συγγραφή του οποίου έχουν συμβάλει 300 διακεκριμένοι επιστήμονες και καλύπτει την πολιτική ιστορία και την ιστορία του πολιτισμού του ελληνικού χώρου από την προϊστορική εποχή έως τη Μεταπολίτευση.